

KAVA – Tähtäimessä elokuva

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto tunnettiin vuosikymmenet ensin yksityisenä, vuodesta 1977 valtiollisena Suomen elokuva-arkistona, eikä nimenmuutosta hyväksytty piireissä kovinkaan helpolla. Aika parantaa haavat. Lyhenteenä KAVA alkaa jo maistua suussa tutulta, mutta talon pitkän nimen lausuminen aiheuttaa toki yhä nikottelua. KAVA on opetusministeriön alainen instituutio. Lain mukaisesti se paitsi pelastaa ja säilyttää audiovisuaalista kulttuuriperintöä myös edistää sen tuntemusta: KAVA:lla on tehtävänsä elokuvan esittämisessä ja tutkimisessa.

Nimenmuutos perustui laajentumiseen. Toisaalla tässä lehdessä esitellyn Radio- ja televisioarkiston (RTVA) synty osaksi KAVA:a vuoden 2008 alussa antoi perustellun syyn muutokseen. Laajentuminen jatkuu. Valtion elokuvatarkastamo on päätetty korvata Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksella (MEKU), joka näillä näkymin liittyyneen vuoden 2013 alusta osaksi KAVA:a. Tällöin toiminnan piiriin kuuluvat elokuvien lisäksi radio, televisio, kuvaohjelmat ja pelit.

KAVA:n elokuvakokoelmiin kuuluu filmiä, videota ja digitaalisia tallenteita. Vaikka ydintehtävä on suomalaisen elokuvan parissa, talon laaja kokoelma on jaettu koti- ja ulkomaisiin kokoelmiin, joilla molemmilla on oma arkistonhoitajansa. Suomen erikoisuus kansainvälisesti on se, että kokoelmat kattavat myös lyhytelokuvan: monissa maissa ne on arkistoitu erikseen ja esimerkiksi Ruotsin tapaan sijoitettu kansallisen televisioyhtiön yhteyteen.

Tämä on tehnyt mahdolliseksi menestyksellisen tutkimustyön. Se onkin jo näkynyt

lukuisissa väitöstutkimuksissa: aineistoa ovat hyödyntäneet väitöksissään Päivi Wasastjerna-Hovi (mainostutkimus), Visa Heinonen (kuluttajatutkimus), Tarja Savolainen (elokuva- ja naistutkimus), Hanna Kuusi (alkoholitutkimus), Jukka Kortti (mainostutkimus), Kaarina Kilpiö (lyhytelokuvan musiikki), tuoreimpana Minna Lammin laajaan lyhytelokuva-aineistoon kuuluva kuluttajatutkimus. KAVA:n oma tutkimus on tuottanut Jari Sedergrenin sensuurihistorian lisäksi suomalaisen dokumentti- ja lyhytelokuvan historiaa. Jari Sedergrenin ja Ilkka Kippolan tuore tutkimus *Dokumentin ytimessä* kattoi vuodet 1904–1944. Se saa jatkoa vielä kuluvana vuonna: esille tulevat vuodet 1945–1989.

Kotimaisten elokuvien konservointi- ja restaurointityö on ollut yksi arkiston osaamisen ydinalueista, ja se tietysti saa jatkoa, mutta nyt sitäkin keskeisemmäksi ovat nousseet digitointihankkeet. Tulevaisuuden digitointityön keskeisyys tuli selväksi viimeistään syksyllä 2011, kun KAVA hankki omistukseensa suurimpien elokuvayhtiöiden Suomi-Filmi Oy:n ja Suomen Filmiteollisuus Oy:n näytelmäelokuvien esitysoikeudet. Niiden mukana tulivat myös eräiden pienyhtiöiden tuotannon lisäksi lähes täydellisenä Fenno-Filmin ja Adamsin elokuvat. Suomi-Filmin lyhytelokuvat oli hankittu elokuva-arkistolle jo vuosina 1995–96. Oikeudet ovat rajoitettuja niin, että Yleisradion eri yhteyksissä hankkimat televisio-oikeudet ovat ennallaan. Sopimus kattoi myös Suomi-Filmin muut materiaalit ja oheisaineistot yksityisarkistoa lukuun ottamatta. Kauppaan sisältyi yli 150 pitkää SuFi-elokuvaa, minkä lisäksi KAVA

sai Suomi-Filmin hallintaan kaupoiissa siirteittä oikeuksia. Lyhytelokuviin tulivat nyt myös vuoden 1965 jälkeiset SuFi-kuvat (165 kpl) sekä Filmitalon ja Felix-Filmin lyhytkuvien lisäksi yli 2000 mainoselokuvaa. Finnkinon aiemmin julkaisemien 20 DVD:n levitysoikeudet siirtyvät lokakuussa 2012 KAVA:lle.

Digitoinnin myötä klassisen suomalaisen elokuvan saatavuus on turvattu myös digitalisoiduissa elokuvateattereissa. Epäilemättä lähivuodet tuovat mukanaan runsaasti myös DVD-julkaisuja – tämä tietysti formaattivaruuksella. Digitointi, joka sinällään vaatii paljon resursseja ja työtä, tekee aineiston käytön helpoksi paitsi tutkimuksessa myös museoissa ja näyttelyissä sekä erilaisilla festivaaleilla. Tämä käyttömuoto onkin yleistymässä, ei pelkästään Suomessa, vaan koko Euroopassa. Suomalainen elokuva eri muodoissaan on kysyttyä eurooppalaisissa taide-, museo- ja historiapiireissä. Itse asiassa maailmassa on pula Eurooppaan ja laajemminkin suuntautuvista suomalaisista kulttuuridokumenteista, joihin kyllä kannattaisi satsata, vaikka perinteisten kansakuntadokumenttien aika on ollut ohi jo pitkään. Euroopan ulkopuolellekin suomalaista elokuvaa on aika ajoin viety menestyksellä: arkistot omine historiallisine aineistoineen tulevat mukaan tässä luultavimmin vastan jälkeen, kun kaupallinen potentiaali on tehnyt suomalaisen elokuvan globaalisti tutuksi.

Digiosaaminen tekee mahdolliseksi myös etenemisen kansainvälisesti varsin suosituiksi osoittautuneiden arkistodokumenttien suuntaan. Tätä mahdollisuutta on väläytelty jo toteutuneiden DVD-julkaisujen ekstroissa sekä muutamassa elokuvateatteri Orionin erikoisnäytännössä: mainittakoon Kippolan ja Sedergrenin Dokumentin ytimessä -näytännöistä Edward Rosenlundin 1920- ja 1930-luvun Indonesian filmiaineistoista ja arkistojen kätköistä esiin kaivettujen talvisota-aineistojen myötä koostetut pitkät kokonaisuudet. Kaikkiaan näitä kompiloituja esityksiä on ollut puolisen tusinaa. Aineistojen jalostusta kannattaa toteuttaa siksi, että niiden käyttökelpoisuus kasvaa: toki tähänastisessakin muodossa ne ovat hyödyttäneet dokumentintekijöitä, joiden näkyville ja saataville yksittäiset esitykset

ovat tuoneet uutta materiaalia. Dokumentin historiaa esiteltäessä monet arkistoeelokuvat ovat tulleet entistä helpommin tutkijoiden käyttöön.

KAVA osallistui European Film Gateway-hankkeeseen (<http://www.europeanfilmgateway.eu/>), joka yhdistää eri puolilta Eurooppaa löytyviä digitoituja aineistoja. Euroopan elokuva-arkistojen liiton ACE:n (Association des Cinémathèques Européennes) ja EDL-säätiön alkuun panema EFG-hanke tuotti toimivan internet-portaalin, jonka kautta on suora pääsy 790 000 digitaaliseen kohteeseen, esimerkiksi elokuvaan, valokuvaan, julisteisiin, piirustuksiin, ääniaineistoihin ja tekstiasiakirjoihin. Sisällöt ovat pääasiassa hankkeessa mukana olevien elokuva-arkistojen kokoelmissa. Saataville saatettavat aineistot on valittu edustavaksi otokseksi arkistojen digitoiduista aineistoista. Kolmi-vuotinen hanke aloitettiin syyskuussa 2008. EFG-hankkeella on merkitystä myös digitaalisten aineistojen käyttämiseen liittyvissä avainkysymyksissä, jotka liittyvät esimerkiksi tekniseen ja semanttiseen yhteensopivuuteen, metadastandardeihin, käyttöoikeuksien hankkimiseen suositeltaviin käytäntöihin sekä elokuvateosten tekijänoikeushallintaan. KAVA:n panos hankkeeseen oli digitoida 700 Finlandia-katsausta vuosilta 1943–1963. Ne ovat katsottavissa Elonet-tietokannan kautta (www.elonet.fi).

Elonet on KAVA:n ja Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus MEKU:n (www.meku.fi) yhteinen hanke, joka toteuttaa valtion tietokantojen julkisuuden periaatetta esimerkiksi. Elokuvan kohdalla se on samalla höystetty aina tärkeillä filmografisilla ja perinnekeraun ulottuvuuksilla. Suomalaisen elokuvan tiedonkeruu on aktiivista, osallistavaa toimintaa elokuvan tekijöiden, katsojien ja havainnoijien ja tutkijoita erityisesti hyödyttävän tietokannan ja sitä luovan arkiston välillä. (www.kava.fi/perinnekeraun)

KAVA:n kokoelmiin lukeutuu lisäksi audiovisuaalisen kulttuurin tuotteiden oheisaineistoa kuten esimerkiksi valokuvia, julisteita ja käsikirjoituksia. Tutkijoille tärkeää on Suomen suurin elokuva-aiheinen kirjasto. Se palvelee paitsi KAVA:n omaa tutkimus- ja julkaisutoimintaa myös kaikkia audiovisuaalisesta kulttuurista kiinnostuneita.